

Setšo sa bogoši le magoš i

Written By: Pekwa Nicholas Mohlala

Edited By: Nkahloleng Eric Mohlala

June 2018

Mabakeng a kgale, e be e le mabaka a boima moo e lego gore motho o be a phela ka ditšwa mobung, goba gona nageng, le tsebo ya go šomiša naga go iphepha le go fepa setšhaba. Tsebo e we e be e akaretša go tseba le go kwišiša, leratadima, lefaufau goba lona le godimo le seemo sa lona: go tseba le go kwišiša seemo sa lefase, le tsebo le kwišišo ya gore maemo a dilo tše ka moka a amana bjang. Ge motho a be a tseba e bile a kwišiša maemo a dilo tše ka moka le gore maemo a dilo tše o a amana bjang, o be a kgona go lemoga diphetogo ge di eba gona mo maemong a dilo tše, gomme ere morago ga go lemoga le go ithuta ka diphetogo tše, a kgone go ba le tsebo ya gore diphetogo tše di itšego di ama bjang maemo a bophelo bja motho mo lefaseng, le gore a naa motho a ka šomiša bjang diphetogo tše o tja tlhago gore a tle a šomiše tlhago go ikhola le go hola batho ba bangwe goba sona setšhaba. Ka nako tše o tja kgale batho ba be ba rata le go hlompha batho bao ba nago le tsebo e bjalo ka maemo a legodimo, lefaufau, goba lona leratadima le mobu goba lona lefase le diphetogo tša tšona ga mmogo le tsebo ya tlhago ka kakaretšo. Ba be ba hlompha le go rata batho ba bjalo ka ge batho bao ba be ba kgona go phediša setšhaba ka tsebo le bokgoni bjoo ba nago le bjona. Gape batho ba bjalo gantši e be e le bagale ka ge ba be ba sa tšhabe go tšea matsapa a kotsi le go ithuta goba go loga moano a go iphidiša le go itšireletša goba gona go tšhoretša batho ba bangwe goba sona setšhaba. Ba tho ba bjalo ba be ba fetoga bo tatago setšhaba, e le bona bafefipi le batšireletši ba setšhaba mme setšhaba le sona se ba botile ka ge se phela ka bona. Mathomong ba be ba tšhoretša setšhaba go diphoofolo goba tšona dibata tša naga. Ka morago ge batho ba thoma go tseba kudu ka naga le mobu gore ke naga efe le mobu ofe tše o di nago le phepo, batho ba ile ba thoma go lwa ba bolayana ba baka naga goba dinaga tše o di nago le phepo ya godimo. Go na moo bogale bale ba rena, ebilego e le ditsibi ba ile ba tšwela setšhaba mohola o mogolo ka go ba tšhoretša manabeng, le go ba eta pele go lwa le ditšhaba tše o di nago le dinaga tša phepo ya godimo mme ba ba tšeele dinaga tša mobu owe. Bjalo, ditšhaba ka go bona mohola le bohlokwa bja batho ba bjalo setšhabeng, ba ile ba napa ba ba bea baetapele ba bona mme ba ba bitša gore ke magoshi. Go leboga magoshi a o a bona, ditšhaba di be di ba loba ka diloba. Diloba e be e le karolo ya ditseka tše o batho ba bego ba ena le tšona, mme tšona e be e ka ba leruo goba tša go tšwa ka mashemong

goba gona temong. Naga e be e le ya kgoshi ka ge mogale e mogolo wa go lwela naga e be e le ena, ebile e be e le ena a nago le tsebo ya tša leratadima, lefaufau, goba lona legodimo, le lefase, e bile a ena le tsebo, maetemogelo a go šomiša tsebo ya dilo tšeo go phediša setšaba goba gona go se tšwela mohola. Setšaba lesona e be e le sa kgoshi ka ge ba be ba phediša ke kgoshi. Mohlang wa tlala le komelelo setšhaba se be se lebelela kgoshi ka ge ba be ba tšhepetše go ena gore ka lebaka le tsebo ya gagwe o be a tloba a tsebile pele ga nako gore go tloba le tlala goba komelelo, gomme ka tsebo, bokgoni, le boitemogelo tše a nago le tšona, o tla be a logile moano pele ga nako gore a tle a kgone go fepa setšhaba sa gagwe. Nnete gona go be go le bjalo, kgale kgoshi o be a kgona go tseba maemo a dilo pele ga nako, go mme are pele ga nako a loga moano a go tšhoretša goba gona go boloka le go fepa setšhaba sa gagwe gore se dule se phetše gabotse.

Mehlang ya lehono bommakaepea le bo nakanatšagorwešhwa ba a baka, ba baka bogoshi bjoo ba se nago tsebo le maswanedi a go bo sepediša. Mehlang ya lehono bontšhi bja magoshi a o re rego ke magoshi a rena ke bommakaepea le bonakanatšagorwešwa, ba a baka, ba baka gore setšhaba se ba phidiši, se ba fepe, e sego gore bona ba fepe setšhaba ba se phediše go swana le magoshi a le a kgale. Ke bommakaepea le bo nakanatšagorwešwa, ba a baka, ba baka gore setšhaba se ba tšireletše, e sego gore bona ba tšhelete setšaba. Ba nyaka diloba setšhabeng mola ba sa direle setšhaba selo ebile ba sa thuše setšhaba ka selo. Ba gola tšhelete ya mmušo ka leina la setšhaba mahala yeo e lego tšhelete ya setšhaba ya lekhetho/tax, mola ba sa dirile setšhaba selo ebile ba sa thuše setšhaba ka selo. Tše ka moka ba di dira ka gore e le bomabinagosolwa, bommakaepea, bonakanatšagorwešwa; tše ka moka ba di dira ka lebaka la gore ga ba na tsebo ya selo, e noba makokoko a empty o a sa ona e lego go dira lešata fela le go apara dimentlele tšeo di sego tša ba swanela. Ga ba babe ke setšhaba, ba lebeletše mpa tša bona feela.